

Het Belgische leger in aftocht naar den IJzer.

III.

Bezetting van Doornik en Kortrijk. — De Duitse marsch naar Noord-Frankrijk. — Een legerkorps te Ieperen. — De bezetting van Roeselare, Rijsel. — De Duitschers naar Diksmuide.

Alles was nog zoo onzeker, en 't bleef in den eersten tijd een tasten en zoeken. Welke wegen volgde de vijand? Gent, Brugge, Oostende en de IJzer zou een route zijn. Van Torhout en Roeselare leidden breede wegen naar Diksmuide. Maar ten Zuiden van Diksmuide dan? Reeds hiervoor zegden we dat de bres tusschen de bondgenooten en de zee zoo breed was. Onze troepen aan den IJzer konden ze niet alleen vullen. Men moest dus hij ons leger op zijn hoede zijn voor een omsingeling van de rechter flank. Hoe was de toestand daar?

De Duitschers rukten ook ginder op.

Eind September was de Belgische generaal-majoor Frantz te Doornik aangekomen. Hij stond aan 't hoofd van een afdeeling vrijwilligers, dan kwamen er een bataljon Fransche territorialen, die nooit het vuur hadden gezien, een eskadron jagers te paard, eveneens territorialen, twee eskadrons Arabische goudiers. Verder had de generaal-majoor 100 gendarmen uit de provincie Henegouwen, onder zijn bevel.

De burgers van Doornik begroetten deze troepen als bevrijders. Reeds vroeger hadden ze Duitschers gehad. En de burgemeester was nu zoo geestdriftig niet. Toen had de vijand een schatting van drie millioen geëischt en intusschen den magistraat en eenige notabelen naar Ath en Brussel als gijzelaars gevoerd. Troepen krijgen, was opperbest, maar de burgemeester vroeg nu toch of deze troepen een ernstige aktie gingen voeren of wel bij de nadering van den vijand dadelijk verdwijnen zouden na eenige schermutselingen, waarvoor de bevolking weer zou moeten boeten.

De Fransche kommandant ergerde zich over deze vraag, maar na een nadere verklaring van den burgemeester en de schepenen, werd het in-

cident gesloten. De burgers ontvingen trouwens al die soldaten natuurlijk met de meeste vriendschap.

De troepen deden nu patroeljes. De vijand zat in den omtrek en meende, dat Doornik sterk bezet was. Hij aarzelde in zijn opmarsch en dit was juist het doel dat men wilde bereiken. Alles moest immers samen werken om de bondgenooten tijd te geven de bres, waarvan wij gewaagden te stoppen.

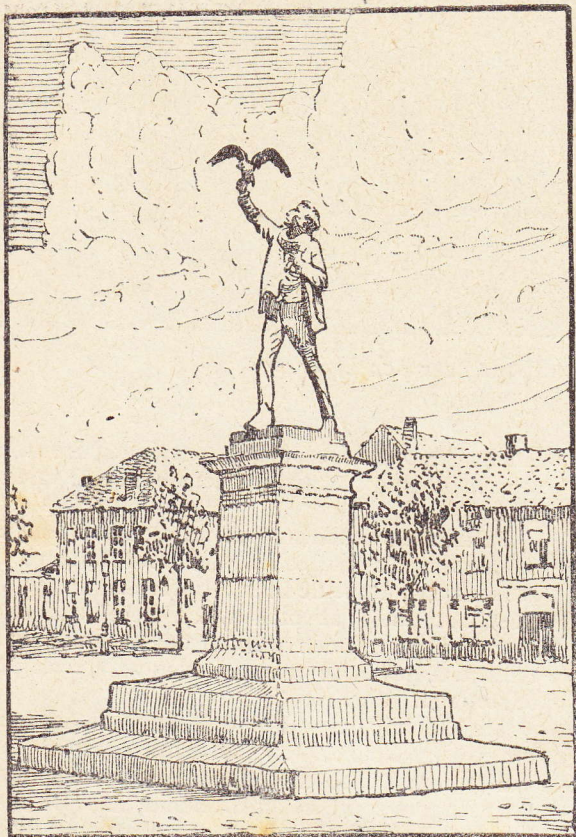
Tien tot vijftien duizend Duitschers naderden tot Ath en Leuze. Generaal Frantz vroeg hulp aan generaal Clooten te Gent, die toen honderd vrijwilligers zond, zeker meenend, dat alle baten hielpen. De vrijwilligers toonden grooten moed, maar zij zouden evenmin het Duitse leger tegenhouden. Frantz miste bovendien artillerie; hij vroeg er aan de Franschen doch deze konden geen zenden. Uit Gent verscheen nog een korps wielrijders onder luitenant Gerard, zij moesten de brug van Thulin op het kanaal Bergen-Condé vernielen, maar werden door het verraad van een vrouw in een hinderlaag gelokt en verloren daar 40 van de 120 man. Luitenant Gerard kwam toen met zijn zoo deerlijk geteisterd groepje naar Doornik en vernielde verschillende kunstwerken van de spoorlijn naar Ath.

De Belgen en Franschen bestookten op patroel-jetochten de Duitse voorhoeden, maar tegenover een vijftig maal sterkere macht moest men ten slotte het verzet opgeven.

De Franschen, vergezeld door duizenden vluchtelingen, weken naar Rijsel, maar lieten gewon-

Hoofdkerk van Doornik.

Het Rodenbach gedenkteken te Roeselare.

den, zieken, hun paarden en bagage in de kazerne Saint-Jean achter. Gelukkig ontfermde generaal-majoor Frantz er zich over; hij begaf zich naar het gebouw en zorgde dat de wagens met de gewonden en materiaal nog tijdig den weg naar Rijsel opreden.

Zelf begaf hij zich met zijn officieren naar Froyennes, op den weg naar Kortrijk en nam er zijn intrek in het klooster der Fransche broeders, die hun huis als ambulance ingericht hadden. Maar alleen de vijand heeft er voordeel van getrokken. De Belgen moesten nu den vijand ophouden aan het Spierekanaal. Drie dagen was men daar met de tegenpartij in voeling. Tijd winnen maar, want intusschen trok ons leger naar den IJzer en rukten de Franschen van Arras op, terwijl de Britten bij Sint-Omer ontscheepten, alles om de bres te stoppen.

Den 3° Oktober trok Frantz met zijn wakker groepje naar Kortrijk. 't Was donker geworden. De generaal deed een tram stoppen, en liet er de burgerwachten van Doornik, welke gedeeltelijk den terugtocht volgden, instappen.

Dan ook verschenen de gendarmen van Oost-Vlaanderen en zoo rukten ook hier de laatste weerbare machten West-Vlaanderen binnen, gedwongen de rest van 't land voor den vijand open te laten liggen.

De Duitschers vorderden ook, van de eene zijde rukten ze op Rijsel aan, van de andere op Ieperen. Deze laatste stad, die weldra zulk een belangrijke rol zou spelen, werd kort door hen

bezet. 't Was een indrukwekkende intocht in de oud-Vlaamsche stede.

Te Ieperen waren geen soldaten. De rijsschool was al in begin Augustus opgeheven; de jonge officieren vertrokken immers naar hun regimenten en velen naar den dood. Het garnizoen stuurde men naar de grens en de kazernen zaten vol vluchtelingen van Mechelen en Antwerpen.

Dan kwamen er vrijwilligers uit Oostende. « In al de vensters der kazerne zaten, 't geen we in zoolange niet meer gezien hadden, guitige snaaksche soldatenkoppen, echte Belgische soldaten. In de verwachting, dat men ze terdege wapende en uitrustte, hadden die kranige jongens het eerste het beste opgenomen wat onder hun hand viel; nu waren ze op reis naar hun depot. Sommigen, 't groot getal, hadden een wapen, een Albinisch geweer, met een blinkende bajonet op, bijna allen hadden de blauwe soldatenvest, een donkerblauwe broek, nog anderen hadden slechts 't eene of 't andere van die twee stukken, dat militair was, en er liep er een heele boel tusschen in hun gewoon burger- of boerenpak, net lijk pensjagers met een geweer in hun vuisten. »

Zoo beschrijft Cesar Gezelle hen.

« Ze kwamen van Oostende en hadden den nacht doorgereisd en ze zwoeren dat ze dood waren van honger, dorst en vermoeienis. Zoo medeen kwam het medelijdend gevoel op bij de burgers, vooral bij de armen, die in de kazernebuurt woonden, mannen, vrouwen en kinders trokken er heen, geladen met brood, boter en vleesch en tabak en rookende ketels koffie.

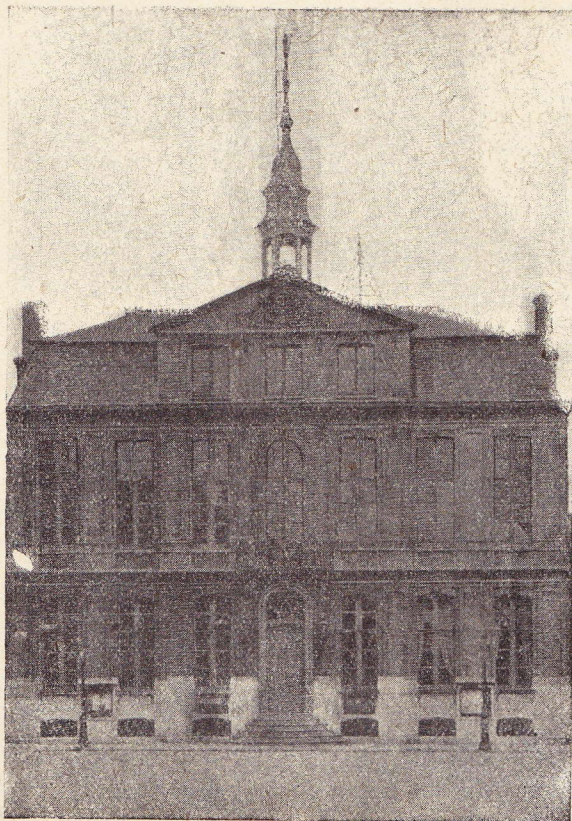
De lustige vrijwilligers hadden gauw hun grier gevonden in de kazerne. Ze bonden gamellen aan koorden; lieten ze het venster uit naar beneden en haalden zoo alles naar boven wat de goedhartigheid der burgers hun jonke. Er waren vrouwen, die dit weenend stonden aan te gapen; immers dachten ze weer op hun eigen jongens ginder... en op wat ze leden van honger, dorst en treurigheid allerhande.

Doch deze hier zagen er vooral niet treurig uit. Het bleek dat ze met een lustig hert hun vrijheid hadden afgestaan om het land te dienen, want ze loechen en taterden, aten en sneukelden, rookten, zongen en zwierden als een bende losgelaten schooljongens.

Den Zondag mochten ze buiten en 't wemelde in kerken en straten, in winkels en herbergen van soldaten, half-soldaten en geheel niet-soldaten. Er was onder andere een potzwarte, pootige neger bij; deze had een gansche uniform weten meester te maken.

's Anderendaags stond de kazernepoort wijd open, op de kamers zag het er uit als bij de vermenigvuldiging der brooden; men had ook hier twaalf en meer groote korven kunnen vullen met achtergelaten overschot van brood en vleesch en etensvoorraad allerhande. De vrijwilligers waren weg, alle twee, drieduizend weg, God weet waar naar toe; uitgezonderd een twintigtal die achter bleven om met de gendarmen jacht te maken in den Ieperschen buiten, op de dolende uhlanen.

Eenmaal ingelijfd bij het leger, hebben deze

Het stadhuis te Roeselare.

moedige jongens hun zwaren plicht, dien ze vrij hadden opgenomen, manhaftig doorgevoerd, velen tot der dood.

Op een koelen morgen was ook die kleine bezetting vrijwilligers verdwenen. Geen wonder ook: een gansch legerkorps Duitschers, met paardenvolk, voetvolk, kanonnen en trein was in aantocht op Ieper. »

Zooals we het hiervoren zeiden, trok de vijand ook in deze richting.

Ieperen had toen alleen zijn burgerwacht. Deze zat op de wallen. De mannen zagen in de verte iets wemelen. Zij schoten en doodden een melkboer.

Na den middag zweefde een Taube boven de stad. 't Volk liep bijeen. De Duitschers waren daar, zei men. Ieder verkeerde in spanning. De trein naar Roeselare was maar halverwege geraakt en moest terugkeeren. Kortrijk was bezet, dat wist men, Gent ook. En nu kwamen benden vluchtelingen uit den omtrek met het angstwekkend nieuws: « Ze zijn daar ! »

Daar reden ruiters de markt op: de burgemeester was bij hen en sprak met een officier die nog wantrouwend scheen. Gelukkig waren de burgerwachten weggestoven en aan de statie op een tram voor Veurne gesprongen. Maar de Duitschers hadden toch hun schoten gehoord en de officier begeerde daarover uitleg.

« Dat zullen de Doorniksche gendarmen ge

weest zijn », beweerde de burgemeester, die zijn garde-civiek niet ging verklappen.

Andere burgerwachten, die niet op de tram geraakt waren, hadden hoed en geweer in de vestinggracht gesmeten, verdwenen ergens in een huizeke en kwamen in zonderlinge burgerkleedij naar buiten.

De officier eischte gijzelaars op: burgemeester, schepenen en eenige notabelen. Ook lichtte hij meteen de stadskas.

« En waar zijn die Doorniksche gendarmen ? » vroeg de officier.

« Al mijlen ver gevlucht. »

Een schepene moest mee rond de buitenvesten met twee luitenanten om de waarheid te toonen, dat daar geen gewapende macht meer verdoken was.

Alles viel goed uit en de officier beloofde, dat er aan de burgers geen leed zou geschieden; in dien deze zelf kalm bleven.

De ruiters reden verder, maar werden vervangen door wielrijders.

Cesar Gezelle verhaalt een plezierig voorval:

« De soldaten liepen de winkels binnen. Een zwijnslachter op de markt staat op een oogenblik zonder nog een enkel spiegelke vleesch in zijn winkel; voor het toogvenster hangen nog twee kransjes worst in zilverpapier.

Kerk te Roeselare.

Duitsche gruwelen in Vlaanderen.

« Würste ! » snauwt gebiedend een soldaat.

« Uitverkocht ! Alles parti ! » stamelt de zwijnebake, innig tevreden om zoo'n schielijken uitverkoop en hij wijst zijn leegen winkel. De ruwe Germaan kijkt rond, ziet de dikke worsten voor het raam, haakt ze af, en bergt ze, zonder meer. De baas wil hem een woord uitlegging medegeven, maar 't is te laat, de kerel is al lang de straat op, en 't waren houten worsten, die hij mee had ; 't was reeds jaren, dat ze daar hingen.

Daar deed het gansche korps zijn intrede ! Eerst uhlanen, dan huzaren van den dood, vervolgens punthelmen, en nog, en meer en altijd meer, eindeloos lange rijen. Het wordt een soort wapenschouw. Verscheidene officieren houden stand met hun blinkend ros voor de halle. Anderen zijn reeds het Nieuwwerck opgeklommen en liggen genoegelijk te schouwen door de groene venster-raampjes.

't Zijn allen groote, knokige kerels, met knevens en uitdagenden blik, vastzittende op hun zware paarden ; glimlachend bezien ze al voorbijrijdend de Ieperlingen alsof ze zeggen wilden : « Hier zijn we, de aloverweldigers » en ze dragen 't op hun uitdagend wezen, 't geen ze met krijt op de deuren schreven aleer ze uit Ieper vertrokken : « Na God zijn wij de meesters. »

« Kanonnen en nog kanonnen ! » roept Gezelle uit, die priester was te Ieperen. « Vuurmonden van alle mate en vorm, kaissons, voorraadwagens, weer kanonnen, wagens, paarden, mannen, altijd maar meer, altijd maar voort komen ze aangestroomd. De kazernen zitten vol, pleinen en straten krivelen van wagens en volk. Overal ligt er stroo, overal staan er paarden, buiten en binnen waar ze plaats vinden.

Met den avond komt de infanterie in zware schadronnen de stad binnen. De vijand gaf bevel, dat de gaslampen zouden branden.

De straten bewogen als een gezwollen bergstroom, vol met dikken vloed vooruitschuivende mannenrijen, helmen en geweren, en stortten aanhoudend hun menschengolven op het brabbelend marktplein uit ; de duizenden hielen sloegen met een machtigen maatslag de straatkeien, paarden trappelden en hinnikten, mannen riepen en schreeuwden bevelen uit, auto's ronkten, maar alles overstemmend, ging ineens op, uit al die mannenborsten, als een zwellend getij : « Die Wacht am Rhein ! Lieb Vaterland magst ruhig sein », ging in dubbele partij als monsterchorus, en er kwam een oogenblik, dat de geestdrift, die opwelde uit het grootsche gezang, over de menschenbaren zweefte als een rukwind, en uit duizenden soldatenkelen galmde het Hoch ! 't Hoch ! en 't driemaal Hoch ! »

Ja, zoo hield de vijand zijn intrede, bewust van zijn macht, overmoedig, trotsch, aangegrepen door hoogmoedswaanzin. En hij was ook sterk en wel uitgerust ; hij kon pochen op zijn gedrochtelijke machine.

En denken we dan niet aan ons eigen schamel legertje, dat zich naar den IJzer sleurde, gehavend, geteisterd, afgemat ; aan de arme jongens, die hun honger stilden met rapen uit het land, die om een stuk brood bedelden, trachtend den folterenden honger te bedwingen ?

En toch zweefde boven die zwakke troepen het heilig recht.

Hier, te Ieperen, grijsde en schreeuwde en raasde het recht van den sterkste, doch juist daarom het onrecht.

De Duitschers bestormden de winkels, eisch-

De bevolking verschool zich in de kelders.

ten van alles, betaalden soms met geld, maar vooral met bons.

Den volgenden dag verdween het korps; het zakte naar Frankrijk af. Het moest immers het front onzer Bondgenooten helpen omsingelen, zooals wij hiervoren aangetoond hebben.

Maar intusschen ontscheepten de Britten bij Sint-Omer en al dadelijk botste de vijand dus op weerstand. Zoo ging het ook met de Duitschers, die uit Doornik naar Rijsel trokken.

Den 4ⁿ Oktober vertrokken uit Doornik 500 uhlanen en een geblindeerde trein. Een bediende van den spoorweg te Rijsel begreep echter de list en leidde den trein op een zijspoor. Dat gebeurde in de voorstad Fives. De vijand sprong uit de wagens en begon te vuren. Tal van burgers werden gewond, en een jonge vrouw, die in haar woning door een kogel getroffen was, bezweek.

Dien morgen had Rijsel echter juist het 20^e bataljon jagers te voet verwelkomd. Dezen rukten aan en bestookten zoo flink den vijand, dat deze moest aftrekken.

Langs Roubaix rukte Deutsche infanterie aan. Ook deze werd gedwongen te wijken. Toch gebeurden bij dit alles gewelddaden. Te Fives werden tal van huizen geplunderd en enkele in brand gestoken. Inwoners kwamen in de fusillade om.

De gansche week hadden dergelijke ontmoetingen plaats. Zoo men maar tijd winnen kon.

's Zaterdags, 10 Oktober, omstreeks 5 uur in den namiddag, drongen opnieuw uhlanen de stad binnen en namen zelfs den heer Delesalle, maire, en den heer Ducastel, municipaal raadsheer, gevangen. Jagers te paard rukten nu aan, verlossten de gijzelaars en joegen de stoutmoedige kerels door de rue Nationale heen.

Maar ernstiger uren waren op til. Geen half uur later huilden granaten door de lucht en werd Rijsel beschoten. Uren hield de beschieting aan. In den nacht kalmeerde ze, maar des

Zondags morgens tot den middag hernam ze met grooter kracht.

Op verschillende plaatsen brak brand uit. De bewoners schuilden angstig in hun kelder. Des Maandags nog maar altijd dat gebulder en gehuil, dat barsten van granaten en het woeden der vlammen.

De voornaamste wijk der stad, de breede straten als de rue Faidherbe, rue de Paris, rue de Bethune, parvis Saint-Maurice, rue de l'Hôpital Militaire, leden zeer veel.

De prins van Beieren stond met 60.000 man en 100 kanonnen voor de stad. Hij was op weg naar den IJzer, Duinkerke en Calais, dus om door de bekende bres te dringen.

En kolonel Pardieu, die Rijsel moest verdedigen, had onder zijn bevel slechts 3.500 man en beschikte over 4 stukken.

Weerstand was nutteloos. De regeering had, trouwens, vroeger al Rijsel tot open stad verklaard en de veste geheel lamgeslagen, door haar 't garnizoen, de bewapening en de munitie te ontnemen.

Nu wilde men de stad redden: 3.500 man tegen 60.000; 4 kanonnen tegen 100!

's Maandags daalde een vlieger op de Esplanade; 't was luitenant Medard. Hij kwam kolonel Pardieu verzekeren, dat er kavalerie op weg was naar Rijsel en den volgenden morgen infanterie hulp zou bieden. De dappere vlieger was zwaar ziek; hij kon niet meer opstijgen, doch moest onmiddellijk aan blindedarm-ontsteking geopereerd worden.

Hulp! Alweer beloften. Onmiddellijk had er versterking moeten zijn. De stad kon het niet meer houden. Om 5 uur viel de porte de Douai.

Kolonel Pardieu zond er een bataljonchef met de witte vlag en een trompetter heen, en bood de overgave aan, om verder noodeloos bloedvergieten te voorkomen.

Om 6 uur kwamen prins Georges van Saksen met een stafofficier en een kolonel in zijn hotel en eischten de overgave zonder voorwaarden.

Op hetzelfde uur traden de eerste vijandelijke soldaten de stad binnen.

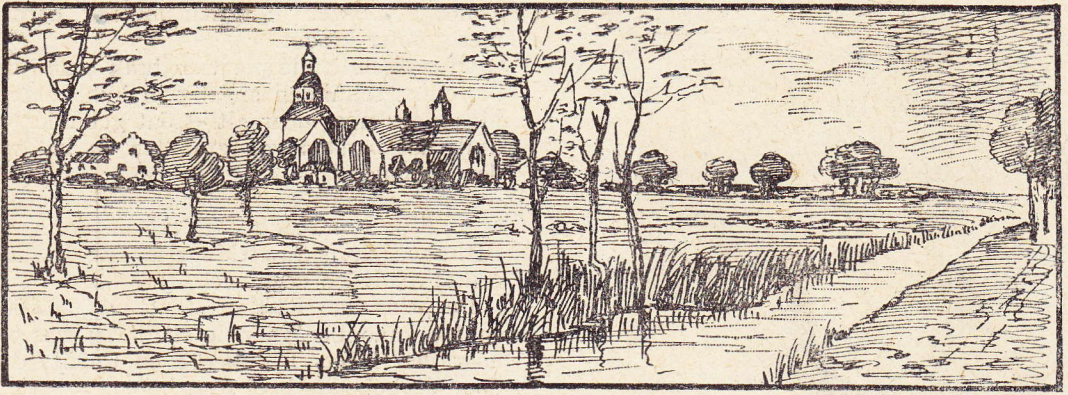
Een Duitsch officier, door Rupprecht van Beieren gezonden, kwam aan kolonel Pardieu het effectief der troepen vragen.

« Vijf en dertig honderd man! » was het antwoord.

De Duitscher wilde het niet gelooven. Men meende bij hen, dat een gansche divisie Rijsel verdedigde.

Den volgenden morgen moest de kolonel naar de Esplanade komen. Daar stonden ongeveer 3.000 gevangenen. De vorst van Beieren naderde er den verdediger van Rijsel en gaf hem zijn degen terug, als erkenning der dappere verdediging dezer stad. Dan voerde hij de vijandelijke gevangenen naar Templeuve. Ook de vlieger Medard, door zijne ziekte gedwongen, was aldus in de macht der Duitschers.

Om 10 uur deed het leger zijn intrede, met muziek aan 't hoofd. De soldaten schenen zeer afgemat. Na de revue wierpen velen zich op de steenen neer en vielen dadelijk in slaap. Ook

Een dorp aan den IJzer vóór den oorlog.

de ruiters schenen op hun paarden te waggelen.

De maire, de bisschop, monseigneur Charost en een aantal municipale leden en notabelen moesten als gijzelaars borg staan voor de rust der stad.

Men beperkte het vuur, ruimde het puin weg, de troepen trokken door en landstorm verving hen.

Veel Fransche soldaten waren ontsnapt. Zij verstoken zich bij kennissen. Er zaten er zelfs in een riool, doch zij werden door een vrouw verraden.

Toen vaardigde de bezetter een streng bevel uit, dreigend met de doodstraf, de militairen, die gevonden zouden worden, en de burgers, die hen verborgen.

Een wijnhandelaar, de heer Jacquet, en zijn dochter, betoonden groote toewijding om de weggedoken soldaten van voedsel te voorzien en naar België te helpen, vanwaar ze dan in Holland konden wijken. Telkens ontsnapten er, hoe moeilijk die tocht ook was, want de vijand deed huiszoekingen en had al eenige wreede voorbeelden gesteld, door enkele ontdekte oud-militairen onbarmhartig te fusilleeren.

De heer Jacquet en zijn medewerkers hielden echter vol, nog maanden lang, en we zullen later hooren, hoe zij deze plichtsbetrachting met hun leven moesten boeten.

Wat sommigen dier verstopten doorstaan hebben, getuigde wel van heldenmoed. We spraken er een, die tot in Nederland was geraakt. Hij vertelde ons het volgende:

«Ik verbleef bij een vriend. 't Was gevaarlijk in Rijsel. Dagelijks deed men huiszoekingen. Verraders liepen rond en letten op alles. Ik had een goede schuilplaats. Als er onraad was, kroop ik tusschen de balken onder den vloer van een bovenkamer. Zekeren dag was ik daar weer verscholen. Ik had juist den tijd er in te kruipen, en nauwelijks had mijn gastvrouw de planken goed gelegd, toen de huisheer soldaten en een officier naar boven moest leiden. Alles werd weer doorzocht, kasten, matrassen, maar te vergeefs natuurlijk.

Woedend stampte de officier op den vloer, daar waar ik lag, en riep:

«Er moet een soldaat zijn in uw huis!»

Mijn vriend loochende. 't Ergste van al, ik was verkouden en moest niezen. 'k Beet op mijn zakdoek, om mij in te houden. 'k Zou me zelf liever gewurld dan mijn goeden kameraad verraden hebben. 't Waren angstige oogenblikken. Eindelijk trokken de kerels op.

Ik mocht de brave lieden niet meer in gevaar brengen. Ik moest vluchten. Ook daarbij werd ik geholpen.

De Fransch-Belgische grens te overschrijden was het lastigste. Maar 't lukte toch, al zat ik een dag in een stroomijt, al stapte ik den volgenden morgen, als boer verkleed, achter een kruiwagen. Eens een eind in België, bezorgde een kommissaris van politie mij valsche papieren. Ha, er zijn daar ambtenaren, die voortdurend hun vrijheid en zelfs hun leven wagen voor hun land.»

Zoo verhaalde die vluchteling, welke nu over Engeland naar zijn leger terugkeerde, want intusschen was de bres gesloten, niet door Duitschers alleen, maar door de beide muren van kloeke strijders en geschut.

Later heb ik begrepen, dat de helpers van dezen Rijselschen soldaat, de heer Jacquet en zijn medewerkers zijn geweest. Dat alles kwam uit, toen die trouwe Franschen en een Belg voor den kriegsraad stonden en hun leven eindigden in Rijsel's citadel. Maar dat verhalen we op zijn tijd wel uitvoerig.

Zoo was dus nu reeds de toestand in Vlaanderen en aan de Vlaamsch-Fransche grens. Het was alles de voorbereiding tot het groote drama, dat vier jaar duren zou.

* * *

Rijsel was dus ook in de macht der Duitschers. Maar de Bondgenooten renden mee in dien stormloop naar de kust. Arras bleef aan hen, hoe hardnekkig de stad ook beschoten werd. Douai ging in de handen van den tegenstander. Bij Merville leden de Duitschers een nederlaag. Zij trokken zich terug op Armentières, dat zij den 14ⁿ Oktober bezetten, en waar ze zich versterkten.

Zij plunderden huizen en fabrieken, stalden

De vlucht der West-Vlamingen.

hun paarden op kostbaar lijnwaad, roofden kanten en linnen, verbrandden in den hof van den heer Lambert diens schoonste meubelen en dansen, dronken van wijn en champagne, zingend, of liever huilend rond het vuur.

Maar de Bondgenooten vielen hen langs Bac-Saint-Maur en Erquinhem aan, en in den nacht van 16 op 17 Oktober vluchtten de bezetters in de richting van Houplines en Frelinghien.

De Engelschen bezetten nu Armentières, een voornaam punt aan de Leie.

Achtergebleven Duitschers werden in de huizen van het slachthuis tot Houplines bestookt en gevangen genomen of gedood. De benden die Ieperen zoo overmoedig doortrokken, kregen hier, en bij Hazebroek en Belle, duw na duw. Zij beschoten Armentières. De Engelschen chargeerden met de bajonet en wierpen de tegenstanders tot voorbij Perenchies terug.

Armentières bleef in de macht der onzen, maar toch een punt van 't front. Tot zoover ging de wedloop nog goed. Bleef nu nog het eind tusschen Armentières en de zee, het Iepersche- en het IJzerland.

Franschen en Engelschen zouden de eerste strook verdedigen, maar zij waren nog zwak in aantal. De IJzer werd aan de Belgen toegewezen. En hoe hun toestand was, weten wij. Hier zou het er dus op aan gaan komen. De Duitschers zonden thans hun machtige legers naar Vlaanderen, naar Ieperen, Diksmuide en Nieuwpoort.

Een voornaam punt op die wegen was Roeselare. De Engelschen, van Gent gekomen, zak-

ten langs hier af, Ieperenwaarts. De Duitschers volgden, doch rukten op Diksmuide aan, meenend, dat zij het met de Belgen 't gemakkelijkst zouden hebben.

Na dit overzicht zullen we beter den slag van den IJzer en dien van Ieperen begrijpen.

IV.

De Duitschers te Brugge. — De gevechten bij Keiem en Mannekevere. — Onze troepen achter den IJzer.

Aan den IJzer had men tot dan toe heel rustig geleefd. Zeker, men dacht aan de soldaten bij het leger, men las van de wreedheden en de gevechten, maar dat alles gebeurde zoo ver weg en hier arbeidde men nog voort. De oogst moest toch ingehaald, het vee gemolken, de beroemde boter van Veurne-Ambacht gekneet worden. 't Is waar, de handel tierde niet. De kooplieden uit het binnenland en uit Frankrijk bleven van de Maandagsche markt weg. De burgers konden nu tegen lagen prijs een grooten voorraad levensmiddelen indoen, boter, eieren, vleesch, meel, aardappelen en meenden rustig te mogen zijn.

Dat was bezorgdheid, maar geen egoïsme, want toen de vluchtelingen uit meer beproefde streken aankwamen, onthaalde men hen zeer hartelijk.

Overal verschenen er bannelingen uit Leuven, Aarschot, Mechelen, en de dorpen er om heen en

Koning Albert onder zijn soldaten.

men logeerde hen op hoeven, in de huizen, in scholen en elk bracht er eten heen.

Men hoorde de vreeselijke verhalen van moord, mishandeling, brandstichting en plundering, maar achtte ze wat overdreven. Zoo iets was toch niet mogelijk meer, in onzen tijd! Juist omdat men zoo vurig wenschte, dat zulke gruwelen niet meer gebeuren konden, toonde men zich ongeloofv. Ach, het ontwaken zou wreed zijn!

De dagen, de weken gingen dus kalm voorbij. Men geloofde de gazetten, dat alles op zijn best liep en de Duitscher wel gauw in zijn land teruggeslagen zou zijn. De burgerwacht speelde wat oorlog — zeiden de spotlustige mensen — dat is, zij bewaakte de wegen en gebouwen en hield nu en dan een spion aan, welke vaak een goede Belg bleek te zijn.

Och, waar is dit alles niet gebeurd. Op een goeden dag verschenen te Diksmuide een paar duizend vrijwilligers. Zij kwamen zich oefenen en verdwenen dan weer.

Maar eensklaps werd het nieuws slecht. 't Vertrouwen in de sterkte van Antwerpen werd geschokt en zie, daar arriveerden de eerste aftrek-

kende troepen, vermoeide, uitgehongerde mannen, die zich met moeite voortsleurden en naar ruste snakten.

De Diksmuidenaars ontvingen hen vol deernis, maakten kwartiers, deelden van hun overvloed mee en gedroegen zich zoo menschlievend, dat deze soldaten bij hun vertrek op deuren en blinden schreven: « Bedankt Diksmuide. »

Maar eindeloos werd de rij van geschut, wagens, troepen, vluchtelingen en niemand betwijfelde nu nog, dat de toestand slecht was.

Men had vol vertrouwen de Fransche fusiliers-mariniërs zien doortrekken en bracht brood en vleesch, tabak en sigaren naar de treinen, die aan de kleine statie stopten.

Maar op een week waren de fusiliërs daar terug en met de Belgen maakten ze loopgraven. Boomen werden afgezaagd en tot een barrikade opeengestapeld. Zoo naderde de oorlog tot den IJzer. De vluchtelingen van elders waren de eersten, die verder trokken; de burgers haalden ook wel een paspoort, dat was een voorzorg, maar weinigen gingen reeds heen.

De Duitsche troepen die naar hier afzakten kwamen uit Brugge. Ziehier, hoe de hoofdstad van West-Vlaanderen bezet werd.

De vijanden hielden hun intocht op Woensdag 14 Oktober.

Zóó dicht volgden ze het aftrekkende Belgische leger op de hielen, dat ze het zeer waarschijnlijk nog ingehaald zouden hebben, hadden ze dadelijk hun opmarsch voortgezet, in plaats van hun kamp op te slaan te Brugge en daar twee halve dagen en een nacht te verspillen.

Daags tevoren was de achterhoede van de Belgen door de stad getrokken. Het was een orde-looze, verwilderde groep, waarin geen regiment, geen bataljon, geen kompagnie, geen rij of lijn meer te onderscheiden viel. Alle mogelijke wapenen en uniformen, in een onontwarbaar kluwen door elkaar.

In de Halle zaten nog een drieduizend vluchtelingen uit de dorpen in het Oosten, die de oprukkende voor zich uitgedreven had.

Toen die dat overschot van de Belgische krijgsmacht gezien hadden, maakte zich een algemeene paniek van hen meester. Denzelfden avond namen honderden en honderden hunner weer nak en zak op en vluchtten in de richting van Damme. Zij, die Dinsdags vertrokken waren, geraakten nog over de Nederlandsche grens, maar een massa die pas Woensdagavond was gevlucht, werd door een afdeeling Duitsche kavalerie afgesneden en onder vreeselijk misbaar naar Brugge teruggejaagd.

Van dien Dinsdag af, verwachtten we dus ieder oogenblik de bezetting van de stad door den vijand. 's Woensdags al vroeg in den morgen vernam ik, dat de burgemeester, de heer Visart de Bocarmé, vergezeld door den hoofd-kommissaris van politie, met een witte vlag de stad uitgetogen was langs de Gentsche poort, den vijand tegemoet, wiens voorhoede te Moerbrugge was signaleerd.

Het was ongeveer middag, toen de Duitschers door de Gentsche poort de stad binnentrokken.

Een gekwetste Piot.

Enkele onzer karabiniers waren tot dan toe nog achtergebleven en vuurden hun geweren af, achter den hoek van een straat. Zij doodden nog twee man van de Duitschers, die achter de schetterende fanfare stapten, sprongen dan in allerijl op hun fiets en wisten nog te ontkomen.

Het viel nog mee, dat de Duitschers de schuld niet op de burgers geschoven hebben... met het bekende gevolg...

Men vreesde er wel een oogenblik voor, want gansch de voorhoede van het binnenrukkende regiment begon vervaarlijk te schieten, maar de straat was ledig en er werd niemand getroffen.

Men moest bekennen dat de intocht van den vijand grandioos was. De militaire regisseurs in Duitschland kennen hun vak! Langs alle straten uit de richting van het Oosten kwamen regimenten na regimenten opdagen: infanterie... ruitjerij... kanonnen... munitiewagens... Dat duurde zoo onafgebroken gansch den namiddag, tot de heele stad als door een zee van soldaten overstroomd was.

Kwartiermakers schreven getallen en letters op vele deuren van huizen, waar soldaten ingekwartierd en van stallen, waar paarden ondergebracht moesten worden.

Maar de groote massa kampeerde toch in de kazernes, en in verschillende openbare gebouwen. Van slapen is echter bij hen niet veel terechtgekomen. Deze dag was aan de zevenmaal gewijd, en de groote hoop der manschappen kreeg vrij af, dien avond. Heel den nacht waren de straten vol gezang: nog nooit is zoo'n leven te zien of te hooren geweest in het eeuwige sluimerende Brugge.

In den omtrek werden eenige kasteelen geplunderd en ook in de stad maakten hier en daar sommige benden het bont. Maar natuurlijk waren ze dadelijk omringd door een groep schuimers en

schuimsters, die er altijd gelijk de kippen bij zijn, wanneer er in troebel water te visschen valt. Dit is trouwens zoo in alle steden en alle oorlogslanden geweest.

Ook trof men hier laffe burgers aan, die wuifden toen de troepen met volle muziek en onder luid gezang deze oude Vlaamsche historische stede binnenrukten.

Zulke aterlingen zijn uitzonderingen. De Duitschers moesten toch wel zelf begrijpen, dat de Belgen, om een volksuitdrukking te gebruiken, « liever hun hielen, dan hun teenen zagen. »

Er waren ook te Brugge menschen, die door armoede, door slavelijken arbeid, door telkens terugkeerende almoezen, door ellendige woningtoestanden hun karakter verloren hadden. Dezulken namen geschenken van de Duitschers aan: chocolade, suikergoed, kledingstukken, sigaren. 't Waren liefdegaven, beweerden de overheerschers, maar ze hadden ze toch meestal uit opengebroken winkels en huizen gehaald.

Zoo voorzagen ze ook menigeen van een bed... doch die bedden werden met geweld door de ramen van de Lansierkazerne geworpen, zooals men ook uit bijzondere woningen meubelen op straat heeft gewgooid.

Er waren onder die vreemdelingen echter vieze kerels. Te Oostkamp hadden ze op een kasteel allergulzigst gegeten, en toen in de schoone vertrekken aan hun natuurlijke behoeften voldaan.

Vijandelijke soldaten in huis krijgen is al erg... maar wat dan, als die soldaten nog dronken binnen gewaggeld komen!

Ongunstige mannen, slechte vrouwen en straat-slijpers omringden de militairen bij de kasteelen en grepen flesschen wijn en anderen buit aan. Sommige deernen maakten dadelijk kennis met de kerels, die hun eigen land kwamen bevechten en in enkele slecht befaamde herbergen werd er dien avond al gedanst. De orgels schetterden, woest gezang steeg op.

Maar in hoeveel huizen werd geweend, gezucht en gebeden.

Een bekend en geloofwaardig Bruggeling verhaalde in die dagen in een verslag:

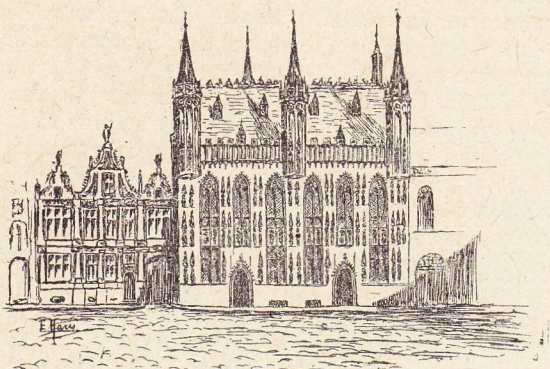
« De Duitschers maakten het zich dien nacht zoo gezellig mogelijk binnen Brugge... en dat is hun groot ongelijk geweest en een enorm geluk voor ons... »

« Dan meent ge, dat ze de Belgen nog hadden kunnen inhalen? » vroeg hem de interviewer.

« Dat méén ik niet alleen, daar ben ik volkomen zeker van! En ik kan me nu ook voorstellen, waarom de Duitschers de vervolging gestaakt hebben: Omdat ze vreesden dat een sterke Engelsche legermacht zich in hinderlaag had opgesteld tusschen Brugge en Oostende, en omdat zij zich bij nacht niet op dien weg dorsten wagen. Een van mijn goede vrienden, die 's anderdaags 's morgens met een karretje van Oostende naar Brugge reed, werd door de verkenners van het Duitsche leger tegengehouden en naar een bevelvoerder gebracht. »

« Waar zijn de Engelschen? » vroeg die hem.

« Als ik het wist, dan zou ik het u toch niet zeggen », luidde het antwoord.

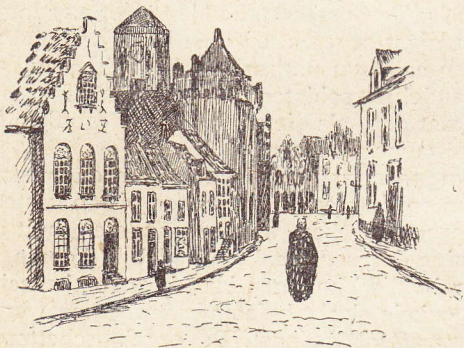
Het stadhuis te Brugge.

« En waar zijn de Belgen?... Zijn ze hier al lang voorbij?... Zijn ze al ver weg?... »

« Nog eens, heer overste, als ik het wist, dan zei ik het u nog niet. U kunt van mij niet vragen, dat ik m'n land verraad. »

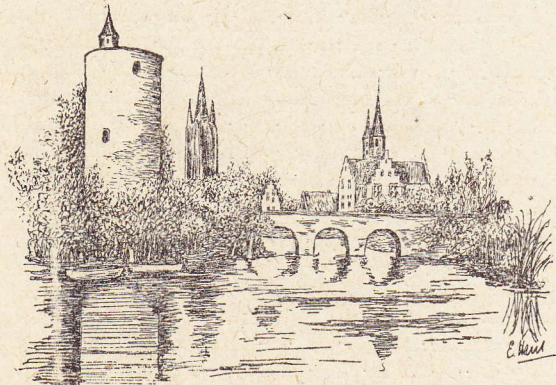
Met dit antwoord nam de kommandant vrede en liet m'n vriend los.

Ik zag hem een paar uren later te Brugge, en hij verzekerde me, dat hij de achterhoede der

Oude straat te Brugge.

Belgen, voor zooveel hier nog van een « achterhoede » spraak kon zijn, op minder dan zes kilometer afstand van de eerste Duitschers had gezien!... We mogen 't er alzo wel voor houden, dat de vijand, had hij, zonder zich te Brugge op te houden, de vervolging doorgezet, het overschot van ons leger zou ingehaald hebben tus-

Het Minnewater te Brugge.

schen Oostende en Nieuwpoort en aldus misschien wel belet, dat het zich zoo krachtig aan het IJzer-kanaal opstelde, als het, tot ons aller verbazing, op zoo korten tijd gedaan heeft gekregen. Mogelijk wel hadden de Duitschers, die zich zooveel sneller voortbewogen, onzen soldaten nog den pas kunnen afsnijden en vóór hen den IJzer bereiken.

Nu maakten ze, bij de inneming van Brugge juist... één enkelen gevangene. Ik heb hem zien

O. L. Vrouwekerk te Brugge.

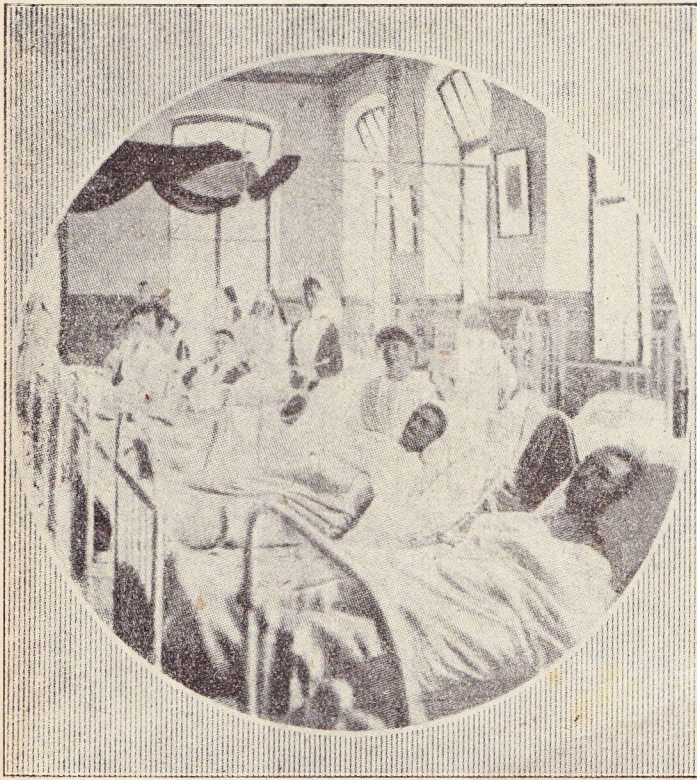
te opstappen in hun triomfantelijken optocht. Het was een lancier zonder paard. Hij marcheerde tusschen twee soldaten, en vlak achter een veldkeuken, waarvan de warme, geurige damp hem maar steeds om het hoofd woei. Misschien was dat voor den hongerigen soldaat als een nieuwsoortige Tantalus-kwelling bedoeld. »

St. Salvatorskerk te Brugge.

Tot zoover dit verslag. Zelf hebben wij toen ook Brugge bezocht. Welk een treurige indruk. Brugge bezet!

We zagen bij Breydel en Deconincks standbeeld een Duitsche veldsmederij en Duitsche sol-

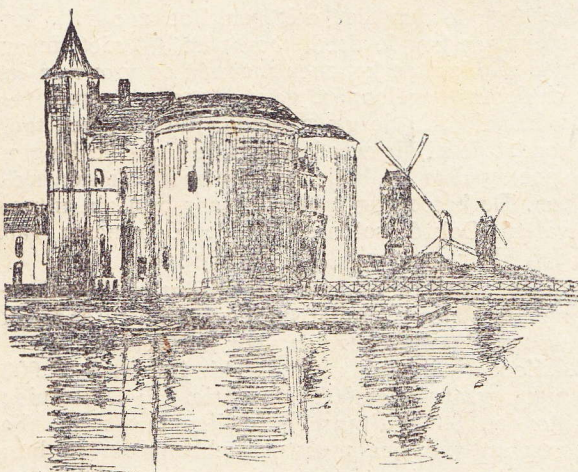
Britsche afdeeling van het Roode Kruis
te Brugge.

daten besloegen de paarden en herstelden automobielen.

De klok op den halletoren wees 't Duitsche uur.

Op den Burg stonden een menigte kanonnen, de meeste op ons leger veroverd.

Och, de overmacht, de sterkte van 't getal.

De Sint-Kruispoort te Brugge.

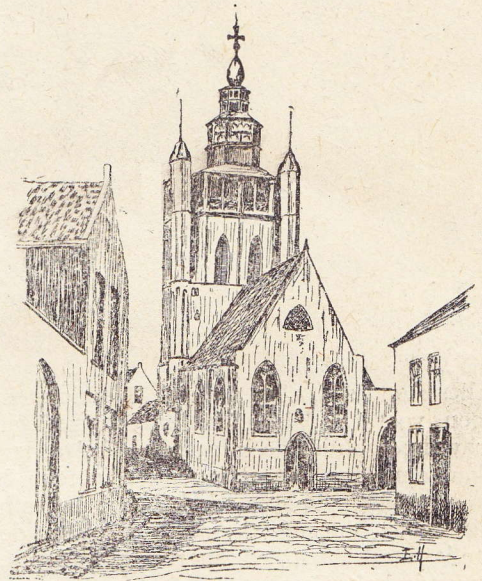
Die kanonnen stonden daar tegenover het fijne stadhuis, met zijn trotsche, rijk-gedekoreerde zalen, vol herinneringen aan Vlaanderen's geschiedenis; tegenover de kapel van 't Heilig Bloed, volgens de legende hier gebracht door Filips van den Elzas, graaf van Vlaanderen, die

een tocht naar Palestina deed. En de eerste Bloedprocessie trok in 1302 door de stad en was een dank-omneming voor de overwinning bij Kortrijk.

Die kanonnen stonden tegenover 't gerechtshof, waar Duitsche oversten zetelden en we door Duitsche militairen een burger zagen heenbrengen, naar verluidt, omdat hij onvoorzichtige woorden had gesproken.

Op 't gerechtshof, de Duitsche oversten! Dat kon nu al wel in 't belang zijn der Europeesche beschaving, der hoogere «kultur», maar wij, inwoners van een klein landekje, vroegen toch altijd nog of dat recht is!

Doodsch was het bij en in 't station, waar altijd een gezellige drukte heerschte. Alleen het ran-

De Jerusalemkerk te Brugge.

geeren van een Duitschen trein met kanonnen... Een Roode Kruis-vlag hing troosteloos uit een raam. Voor het gebouw, bij een hoogen auto-wagen, een patroelje.

De klok op den stationstoren stond stil... Beeld van ons verkeer en ons bedrijf, onzen handel en onze nijverheid.

De Duitsche beul in Vlaanderen.

Gevecht te Mannekensvere.

Alles stond stil, alles zweeg... De klokken der dorpen, vooral in Vlaanderen met zooveel gevoel en rythme geluid, de klingelende beiaarden, de ronkende molens, 't snakkende weefgetouw in de hutten en kleine hoeven, de kantbobijntjes in de Brugsche en Iepersche huizekes zwegen; de daverende machienen en snorrende raderen, de dreunende kalanders onzer fabrieken, de persen, waarop onze dag- en weekbladen gedrukt werden, zwegen; de zingende moeder bij de wieg, zij ook zweeg.

Maar plots-hoorden we een stem, die van het kanon, van vernieling en dood! En allen keken verwonderd op. Vanwaar kwam dat geluid? Waar werd er gestreden?

Men had na den nacht van zwijmeling troepen zien heen trekken, de Smedepoort uit. Maar men had geen nieuws.

En nu dit kanon! Was er een nieuwe strijd ontbrand? Waren de Engelschen, de Franschen ginds?

Men moest wachten op een juist antwoord. De wildste geruchten deden de ronde.

Tot er na enkele dagen gewonden verschenen, eerst per trein, dan ook per auto, eindelijk met wagens en karren, gemend door opgevoerde Vlaamsche boeren. Bloed druipte, langs de spijlen, uit de reten.

En de voerders fluisterden tot de burgers, dat er een groote slag aan den gang was, tegen Diksmuide en Nieuwpoort, dat de Belgen zich weerden, dat er Engelsche schepen op zee lagen, dat de Duitschers zware verliezen leden.

En voor 't eerst sprak men den naam van den IJzer uit! De normaalschool, 't Sint-Janshoopi-

taal, andere gebouwen werden vol gekwetsten gelegd. De treinen voerden er voort, in de richting van Gent.

Zekeren dag leidden de Duitschers een groep Belgische gevangenen binnen. Deze zagen er oververmoeid uit. De vijand wilde er mee pronken en bracht ze triomfantelijk door de straten.

Maar de onzen gevoelden dat, en ze rechtten 't hoofd en keken fier in 't ronde. En de burgers gevoelden het ook, en hoe zoo rap het nieuws de ronde deed, men wist het niet, maar van alle kanten kwamen mannen en vrouwen en kinderen toegelopen, gaven brood, sigaren, tabak, geld aan de gevangenen, juichten hen toe, zoodat de nijdig wordende Duitschers de Belgen spoedig naar de halle leidden en de deuren sloten. De betooging was niet naar hun zin uitgevallen. Ook de soldaten hadden den naam van den IJzer genoemd.

Het Belgisch groot-hoofdkwartier vestigde zich te Veurne, op het stadhuis, en nam dadelijk de noodige maatregelen voor het verzet.

Zooals wij reeds zeiden, telde het leger 82.000 man, waarvan 48.000 infanterie. Bij Diksmuide stonden 6.000 Fransche fusiliers-mariniërs, die geschut van ons moesten hebben, om in hun operaties gesteund te worden.

Van Boesinge tot de zee, over een front van 36 Km., had men dus slechts 54.000 man voetvolk. En allen uitgeputte soldaten en slecht bewapend. Niet weinigen misten zelfs hun geweer.

Men zag er velen loopgraven maken met hun bajonet, met de handen zelfs, of ze lichtten met een mes de steenen uit den dijk, waarachter ze zich zouden ingraven.

Gevecht te Keiem.

De tweede divisie werd opgesteld achter de linie Lombardzijde—Nieuwpoort—Mannekensvere, dus het dichtst bij de zee; de eerste divisie sloot zich daarbij aan, van de Vereenigingsbrug (tusschen St-Joris en Mannekensvere) tot nabij het gehucht Tervate, achter Keiem; dan volgde de vierde divisie, tot Diksmuide, waar de Franschen het bruggehoofd zouden helpen verdedigen; tot Noordschoote stond dan de vijfde divisie, en nog Zuidelijker, naar Boesinge op, de zesde divisie.

Onze eerste ruitrij-afdeeling werkte met de Fransche kavalerie nabij het woud van Houthulst; de tweede was als reserve tusschen Nieuwpoort en Veurne, evenals de geteisterde derde divisie, bij Oostkerke en Lampernisse.

Reeds den 16ⁿ Oktober hadden de schermutselingen plaats tusschen de voorposten, bij Sint-Pieters-Kapelle en Schoore.

't Bleek weldra, dat de vijand zijn groote krachtsinspanning toonen zou tusschen Nieuwpoort en Diksmuide en bij deze plaatsen zelf; hij vermeed het beboschte land van Houthulst en Klerken, al zond hij er zijn sterke patroeljen heen. Maar het gros der legers kwam uit Oostende, Brugge en Torhout, Leffinge, Gistel en Eessen, dus vóór Nieuwpoort, Mannekensvere, Keiem en Beerst, bij Diksmuide.

Wij zouden dus een deel der vijfde en zesde

divisie van het Zuidelijk deel wegnemen, om de meer bedreigde punten van 't Noorden te beschermen.

De vijand vestigde zijn groot-hoofdkwartier te Thielt, in 't hartje van West-Vlaanderen. Daar vestigde zich de hertog van Wurtemberg met zijn talrijke schare officieren en minderen. Hij meende een gemakkelijke zege te zullen behalen. Was het misschien daarom, dat men deze taak aan den niet al te bekwamen, maar vorstelijken legeraanvoerder toevertrouwde?

Hij kommandeerde het vierde leger (22^e, 23^e, 26^e en 28^e korps). 't Zijn echter de vierde Ersatz-divisie en het derde reservekorps, die eerst aanielen, bij Lombardzijde, Schoore en Keiem.

Ten Zuiden van Boesinge, van Ieperen tot aan de Leie, lagen Franschen en Engelschen, maar ook daar was de bres nog zwak, zooals wij zullen zien.

De Belgische voorposten over den IJzer moesten weldra voor een overmacht wijken.

Den 18ⁿ Oktober trok het derde bataljon van het tiende regiment van Keiem op de rivier terug en leed daarbij zware verliezen. Ook Schoore en Mannekensvere werden opgegeven. Wij hadden op den rechteroever van den IJzer alleen nog Beerst. Dat was al kritiek.

De tegenstander kon nu zijn zwaar geschut opstellen en, onder de bescherming daarvan, zijn bruggen over den stroom slaan.

Uit Veurne kwam het bevel, Keiem en Mannekensvere terug te nemen. Dit poogde men op den avond van den 18ⁿ Oktober.

Kolonel Couturiau, kommandant van 't achtste, zou den aanval op Keiem besturen. Deze moest geschieden door het eerste bataljon van het dertiende, onder majoor Delcour, en het eerste bataljon van het achtste, onder majoor Vasseur.

De duisternis was gevallen.

In de verte laaide de brand van Keiem, waar de onzen vóór hun vertrek de kerk in vuur en vlam gezet hadden. Onze artillerie bestookte het dorp, waar het reeds van Duitschers wemelde, terwijl de meestal gebleven burgers angstig in de kelders scholen.

En achter deze troepen stonden er nog vele, ginds, te Sint-Pieters-Kapelle en bij Couckelare. Tegen die gansche massa werden twee bataljons afgestuurd. Daar gingen ze over de brug van Tervate....

Een officier van het hoofdkwartier, die de plannen met den staf der vierde divisie besproken had, meende, dat alles wel op rolletjes zou loopen.

« Men zendt ons naar den dood », antwoordde majoor Delcour, « maar het bataljon zal toch zijn plicht doen. »

Neen, hier paste geen lichtzinnige taal. Bittere ernst is die marsch! Twee bataljons tegen een gansch leger, eenige honderden uitgeputte mannen tegen de machtige troepen van den keizer; die worsteling moet ongelijk zijn.

Zwijgend trokken de mannen voort langs den weg naar het dorp. Onze artillerie van Stuivkenskerke vuurde voort. De wind voer in de

Admiraal Ronarc'h.

boomen langs den weg. Dat alles doofde het gerucht der stappen. Als schimmen slopen ze heen, de jonge mannen, waarvan velen nu het kostbaar leven moesten offeren.

Het bataljon van het 8^e zou de kom van Keiem aanvallen. De kompagnies van het 13^e kregen tot taak de uitkanten, de wegen welke uit 't dorp stralen, te bezetten.

Het 8^e zag de huizen. Ze hoorden gezang. De Duitschers vermaakten zich op hun wijze. Ze hadden reeds menige woning geplunderd. Maar schildwachten merkten de gedaanten op.

Werda! De vijand! Schoten knalden, alarmseinen klonken. Dadelijk ontbrandde de strijd. Uit de huizen werd gevuerd, maar de onzen drongen er binnen, joegen de tegenstanders met de bajonet heen of velden ze neer. Hevig was de kamp. Wilde kreten stegen op. Gewonden kermde. De Duitschers vluchtten heen. Keiem was aan de Belgen. Maar zou men het behouden?

De Deutsche officieren joegen woedend hun mannen terug, de onwilligen dreigend met 't pistool. En velen kropen door de hoven, verdoken zich in woningen, op zolders, of achter hagen, stelden machine-geweren op. Hulp rukte aan. De nacht verliep, en toen de morgen daagde, zagen de velden rond Keiem grijs van Duitschers.

Ja, men had het dorp veroverd, maar 't ging zooals men voorzien had; de zwakke tegen den sterke, twee bataljons tegen twee regimenten en meer.

De kompagnies van het 13^e bemerkten de sluipende, naderende benden. Ze verdedigden zich dapper.

Kommandant Mahieu en majoor Delcour stonden ten Oosten van het dorp. Luitenant Louppe

liet zijn machine-geweren op den vijand vuren. Veel mannen stortten neer. Maar wat baatte het? Dadelijk werden de ledige plaatsen terug ingenomen. 't Scheen of de punthelmen uit den grond rezen. Louppe werd gewond, maar kommandeerde voort uit een gracht. Majoor Delcour sprong op den weg om zijn mannen beter aan te voeren. Een kogel trof hem en zwaar stortte de overste neer... dood.

Acht, negen, tien soldaten zonken rond hun majoor, allen weggemaaid in de kogelvlaag door den vijand afgezonden. Kommandant Mahieu zond luitenant Louppe naar achter om versterking. Mahieu zelf werd eveneens gekwetst. Uit een sloot schreeuwde hij zijn bevelen voort. Maar meer en meer mannen lagen te zieltogen.

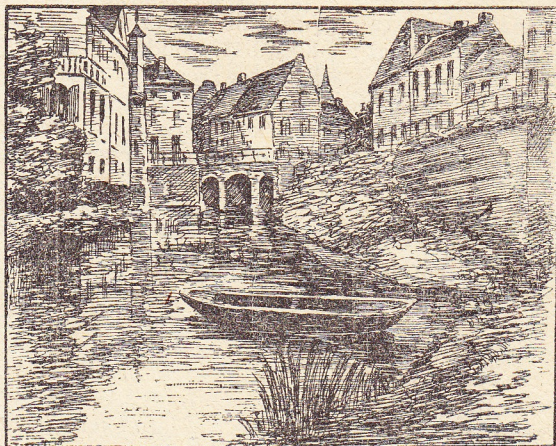
De kompagnie Pasquier op den weg naar Leke, aan de andere zijde, had het al zwaar te verantwoorden. De mannen vochten als leeuwen, grepen de Duitschers aan, maar ook hier was het getal dat overwon. De laatste patronen waren verschoten, in het bajonetgevecht werden de onzen neergeveld. Een kon het toch tegen zes, zeven, tien niet houden.

Pasquier zond de laatste overlevenden heen en werd zelf gevangen genomen.

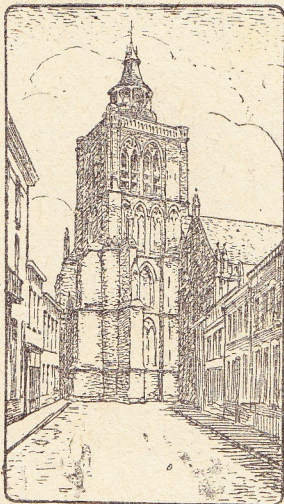
Luitenant Louppe sleurde zich voorbij het dorp, waar het bataljon van het 8^e nu in de minderheid was geraakt. Uit vensters en openingen in daken klapperden de mitrailleurs op de kleine groep. Louppe voelde zijn krachten bezwijken, doch spande zich in, kroop bloedend en met de koorts over 't lijf door grachten met slijk en water. Gewonden smeekten om hulp, maar hij mocht zich niet ophouden, er moest versterking komen. Hij zou ze vragen aan kolonel Couturiau.

« De kolonel van het 8^e! » schreeuwde hij, op den weg van Keiem naar den IJzer gekomen, waarover een orkaan van ijzer en lood sloeg, zoodat de steenen omhoog vlogen en boomen knakten. « De kolonel van het 8^e. »

En daar vond hij hem achter een stroomijl. Hij bracht zijn boodschap over. Hulp? Een kompagnie, die van Esnouff was nog beschikbaar en ze vertrok door het vuur. Maar zij kon den toestand niet veranderen. Nog eenige oogenblikken

Hoekje te Diksmuide.

St Bertrijnskerk te Poperinghe.

en de laatste strijders zouden geheel omsingeld zijn. Van de compagnie Mahieu waren nog dertig weerbaren over. Zij verschoten hun laatste kogels.

Kolonel Couturiau zag het wanhopige van deze worsteling in en beval den algemeenen terugtocht. Keiem kon niet behouden blijven.

De Duitschers bemerkten die beweging en verdubbelden hun vuur. Granaten huilden en barstten over de gansche strook, tusschen het dorp en den IJzer. De overlevenden kropen door de watergangen, het riet. Gewonden huilden om hulp, smeekten toch meegevoerd te worden. Maar nu was het ieder voor zijn eigen. En nog steeds maaide de dood.

Deerniswekkend was het schamel groepje, dat den overkant van den IJzer bereikte. En toen 's avonds de officieren appel hielden, bleven vele namen onbeantwoord, namen van hen, die ginds tusschen het riet lagen te sterven, of reeds uit hun lijden waren verlost. Te Keiem huilden en tierden de Duitschers. Ze plunderden de woningen, en fusilleerden een man en een vrouw, die op een hoeve gevlucht waren. Ze leidden groepen burgers heen en weer, plaagden hen of mishandelden ze, en telkens stroomden maar nieuwe groepen toe.

Keiem was nu voor goed bezet, en 't dorp ten ondergang gedoemd; als zoo vele anderen aan den IJzer zou het verkrumelen tot een hoop puin.

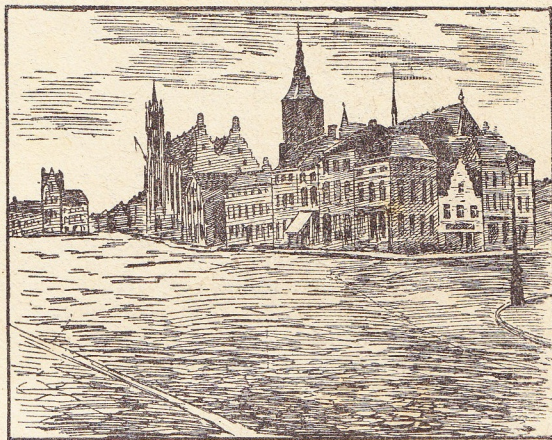
De aanval op Mannekensvere mislukte eveneens. Het 3^e bataljon van het 7^e linie had dien zelfden avond tot taak het te veroveren. De troepen trokken over de Uniebrug of de kalsijdebrug: zooals het volk ginder zegt. Mannekensvere ligt aan den weg Nieuwpoort-Brugge. Van verre zag men den geweldigen, ouden toren. Het bataljon geraakte niet ver. Dadelijk stuitte het op de loopgraven, die door den vijand bezet waren. Een hevig vuur barstte los, en maaide onze mannen weg.

Gansch den nacht toch duurde de worsteling voort. Tegen den morgen beval majoor Everard den terugtocht. De vijand beschoot hevig de brug, den eenigen uitweg. En men moest deze in de lucht laten vliegen.

«Hulp!» smeekten nog vele gewonden, die door de grachten naar den IJzer kropen.

«Niet meer op de brug. Ze springt!» waarschuwde men.

Een zware slag, stukken ijzer en hout, kolommen water, en in den schuimenden IJzer wierpen

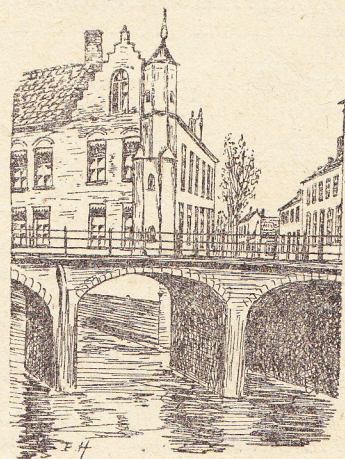

De Groote Markt te Diksmuide.

zich nog weerbaren en gewonden, om toch de overzijde te bereiken. De meeste gekwetsten verdronken.

Zoo liepen deze eerste gevechten af... ze worden nauwelijks genoemd en toch hoe moorddadig waren ze. Ze vormden de inleiding tot den IJzer-slag.

't Was de nacht van Zondag op Maandag. Nu brak de 19^e Oktober aan!

Hoekje te Diksmuide

Zouaven patroelje in de Duinen.

M.

De 19^e Oktober. — Een mislukt offensief. — De legers van den hertog van Wurtemberg. — Duitsche wreedheden in West-Vlaanderen. — De vijand te Roeselare en omgeving.

't Was alles zoo snel gegaan! Nog schreven de laatst verschenen bladen in West-Vlaanderen, dat de forten van Antwerpen stand hielden, toen de Duitsche benden naderden.

Veel bewoners der provincie, die lang reeds gewikt en gewogen hadden, of ze vluchten zouden, als 't eens zoo ver was, werden op hun dorp verrast en moesten wel blijven.

Nauwelijks waren de laatste Belgen heen, of de vijand verscheen. De eerste benden gedroegen zich over 't algemeen ordelijk, en de menschen gevoelden zich gerustgesteld. Ze vermoedden niet welk drama menige plaats boven het hoofd hing.

Wellicht zouden er minder wreedheden gebeurd zijn, zonder den terugkeer van Fransche patroeljen, want als er gevochten werd, waren de troepen van den keizer als wild.

19^e Oktober! Een onvergetelijke dag, die zwart aangeteekend staat in het martelaarsboek van West-Vlaanderen.

Foch, die de legers in het Noorden aanvoerde en zijn hoofdkwartier te Cassel had, 't Fransch-Vlaamsch stadje op den berg tusschen Duinkerke en Hazebroek, schreef een algemeen offensief voor en had daartoe maatregelen genomen met French, den opperbevelhebber der Engelschen, en met ons groot hoofdkwartier.

Men wees als doel aan Torhout, en zelfs Brugge en Gent. 't Oogenblik scheen goed gekozen, want de Duitschers hadden hun legers samgetrokken bij Diksmuide, en de streek tusschen deze stad en Kortrijk was zwak door den vijand bezet.

Den 18^e Oktober namen Fransche territorialen van Roeselare bezit. 't Waren oudere mannen van Perpignan en ze brachten de stad in staat van

tegenweer. Kavalerie drong nog verder, om de wegen te verkennen, verscheen te Rumbeke, Ardooie, Beveren, Gits, Lichtervelde enz., echter slechts kleine groepjes.

De beste hoop bezielde de bevolking van al die plaatsjes. Men meende dat nu toch eindelijk de opmarsch van den vijand gestuit zou worden.

Onze troepen trokken langs Eessen naar Vladsloo; de Franschen met Belgen joegen den vijand uit Beerst. Zoo was er dus een scherm van bondgenooten voor Diksmuide, maar we zagen, dat Keiem en Mannekensvere in handen der Duitschers bleven. Belgen waren echter meester te Lombardzijde voor Nieuwpoort, al stond de tegenpartij te Westende en Slijpe, en zelfs op de groote hoeve, den Bamburg, tegenover Nieuwpoort.

De algemeene aanval moest geschieden van Keiem tot Meenen.

Op den rechtervleugel zou de Britsche kavalerie op Keiem marcheeren. In het centrum moest de rijterij van generaal de Mitry met de onze (1^e divisie) op Roeselare en Torhout trekken. Links trachtte onze 5^e infanterie-divisie langs Vladsloo en Bovegem te vorderen. De fusiliers-mariniërs samen met het 1^e bataljon kreeg tot taak Beerst en den weg naar Torhout te nemen.

De Fransche kavalerie rende door het woud van Houthulst, voorbij Staden, Hoogiede, Gits, en we zagen, dat de voorste groepen nog wat verder aan de burgers als de visie gaven van de naderende bevrijding.

De fusiliers stonden te Diksmuide. Hier was het 's Zondags zeer kalm geweest. De menschen gingen rustig ter kerke en knielden op het stroo, waar 's nachts vermoeide soldaten hadden gerust. Men had vorigen dag wat granaten hooren barsten. Eenige brandjes waren spoedig geblusht. Nu zweeg het geschut, en ieder zei, dat het gevaar afgewend en het de beurt der bondgenooten was, om te overwinnen. Koning Albert bezocht de Belgen en Franschen. Hij drukten Ronarc'h de hand en bezichtigde de stellingen. Men hoorde,